

Valahol utat vesztettünk

VISSZHANG - LXVII. évfolyam, 26. szám, 2023. június 30.

Alábbi írásomban Haskó László legutóbb közreadott elemzésemre (*Mire a falevelek lehullanak*, *Visszhang*, *ÉS*, 2023/14.) reagáló válaszára (*Hol a tettek mezeje?*, *Visszhang*, *ÉS*, 2023/17.), valamint Csizmadia Ervin korábbi cikkére (*Az ellenállás a magyar politikában*, *ÉS*, 2023/13.) egyidejűleg szeretnék reflektálni.

Írásom címét nem véletlenül kölcsönöztem Szekfű Gyula máig méltán nevezetes (a *Magyar Nemzet* hasábjain 1943-ban megjelentetett) esszéjétől. A vakvágányra siklott magyar fejlődési pálya napjainkban olyképp igényli a krízis megoldásán fáradozó együtt gondolkodást, miként az a felelős értelmiség részéről a korabeli cenzúra ellenére lezajlott a '40-es évek első felének útkeresései során. Haskóval és Csizmadiával szemben azonban máshol keresném a megoldást. A rendszerválság okainak feltárásához célszerű volna visszatérnünk a kályhához: a jogállami krízis nem 2010-ben veszi kezdetét, hanem a demokrácia megalapozásakor.

Az amerikai beatnemzedék ikonjaként számontartott Kerouac írja valahol: „a közöny bűntény”. Miért vált láthatóan teljességgel közönyössé a magyar társadalom a demokrácia sorsa iránt? Nos, vélhetően azért, mert a '87-es kétszintű bankrendszer bevezetésével, a '89-es tőzsdealapítással és a kezdetét vevő spontán privatizációval útjára induló egyezkedéssorozat már a rajtkőnél se kínálta a mélyszerkezetekben a tényleges rendszerváltás lehetőségét. A nép legelső benyomása a fordulattal kapcsolatban a szemfüles KISZ-vezetők, a vadászgató félalkoholista TSZ-elnökök, valamint a pártklientúrák körül sertepertelő kurzuslovagok villámgyors megtollasodása volt.

A semmiből előálló, maroknyi bázisú ellenzéki csoportosulás vezérkara az állampárti rezsim fő korifeusaival együtt a '90-es tavaszi választásokat megelőzően elfogad egy sor sarkalatos törvényt. Ezeket a néhány ellenzéki díszpintynek is otthont adó utolsó állampárti parlament a Németh-kormány betervesztését követően saját szakállára szentesíti. A nép látványos érdektelensége mellett rendezett első választásokat követően megalakuló kormány létrejöttékor az átmenetet megalapozó jogszabályok sora van hatályban, sőt esztendeje zajlik már a pártállami elitök vagyonátmentését szolgáló spontán privatizáció. A szkeptikus társadalmi többség a tanult tehetetlenség szociálpszichológiai modellje szerint inkább elszenvedője, semmint alakítója a változásoknak.

A '89-ben még az államadósság bő dupláját kitevő közvagyon eltűnésével párhuzamosan az adósságtömeg nőtt. Eközben a Tax Justice Network kimutatásai szerint hazánkból offshore-számlákra kiutalt források a vonatkozó oroszországi adat felére rúgtak 2010 előtt. Az elitcsoportok valódi célja nem a nyugatias mintakövetés volt, hanem az államszocialista elitök legitimizált vagyonfelhalmozása és pozícióőrzése. A '90-es években tudatosan nyitva hagyott joghézagoknak köszönhetően kiépült lakásmaffia és olajmaffia gigantikus méretű profittömeget eredményezett. A végül mindössze a bankvezérnyelre pénzbírságával zárult '98-as Postabank-ügy, melynek során az ország második legnagyobb bankján belül 30 milliárdnyi hiányra derült fény, volt az első nyílt arcucsapása a jogállam ethoszának. A közvéleményben ekkor vált közvélekedéssé: a törvények felett álló kaszt számonkérése a bíróságon lehetetlen. Nyilván a kapitalizmus legitimizálásához azon sajátosság se járult hozzá, miszerint kizárólag a teljesítményhiányos klientúra-oligarchia dominálja rendre a száz leggazdagabb magyar évenkénti listáját. A természetjoggal ellentétes (az anno Angliában végbemenő bekerítési folyamattal rokon) jogtiprássorozat eredeti tőkefelhalmozási célokat szolgált.

A fentiekből fakadóan a jogállam szétzilálása nem 2010 után veszi kezdetét. A reformkommunisták alapította szakkollégiumokban (Bibó, Rajk) szocializálódott vezérkara révén az állampárti rendszer uralmi

struktúráihoz ezer szálon kötődő Fidesz haszonélvezője, betetőzője, tökélyre fejlesztője ezen hatalmi televénynek. Miként a KGB-s múltú Putyin autoriter rendszere se épülhetett volna ki a rablókapitalizmussal fémjelzett álliberális jelcini kurzus káosza nélkül, úgy az elsinkófált hazai rendszerváltás is teljes természetességgel torkolt bele az orbánizmus zsákutcájába. A nép jelenlegi enerváltsága a megtorlás és a kádárista konszolidáció során szervilizmusra szocializált kollektív tudat, valamint a fordulat jogtiprascunamijának következménye. Eközben hazánknak nincs értelmisége. Az álértelmiség kopottas állami ünnepeken rendre beáll a sorba filléreket se érő kormányzati kitüntetésekért.

Jól érzi Haskó, hogy cselekedni kellene, csak rossz helyen keresi a megoldást, ugyanis nem a pártpolitika tudná felrázni Csipkerózsika-álmából a népet, hanem a szellemi elit. Ha még volna respektje, csakhogy nincs, mert eljátszotta rég. '57 tavaszán, úgy hírlík, Csoóri Sándorék Kádár melletti nyílt levelet fogalmaztak éppen a nyugati íróársadalom felé, miközben a szabadságharcosok a siralomházban várták végítéletüket. A Kossuth-díjjal felékesített Illyés Gyula szép villát kapott Tihanyban, meg házat a Rózsadombon a pártfőtitkár otthona tövében. Így napi sétái közben nem kellett messzire mennie az Öregnek, ha be akart ugrani hozzá kis időre kvaterkázni. Eközben a lángelme Hamvas Béla portás volt az inotai erőműben, egy fabódében töltve mindennapjait.

Csizmadia azt hiszi, hogy létezik sajtáságosan magyar politikai hagyomány. Azonban elfelejti: a dualizmusban és a Horthy-érában mindvégig választójogi cenzus volt érvényben, így legfeljebb a nép 6 százaléka rendelkezett szavazójoggal. Ekkor a kiegyezést elutasító rendszerellenzék nem kerülhetett kormányra, hiszen az uralkodó eleve megtagadta annak kinevezését. Éppen emiatt vált szükségessé ügyvivő kormány kinevezése az egyszeri ellenzéki győzelmet követően. Az ezután berendezkedő Horthy-érában a hatalom pozícióit antidemokratikusan erősítette a szokásjogban gyökerező csendőrpertuval megtámogatott vidéki nyílt szavazás intézménye. A törvényhatósági jogú városokban viszont már létezett a pártverseny a titkos szavazás garantálása folytán. Emiatt a fővárosi közgyűlésben csakis kijelölt tagokkal volt képes a hatalom többséget szerezni. A '45-'49-es demokratikus években szintén versengő parlamentarizmus működött hazánkban, éppúgy, mint '90 és 2010 között. Ekkor nyoma sincs hegemonpárti hagyománynak.

Ha volna tagsága a magyar ellenzéknek, akkor tagdíjaik bőséggel fedeznék működését, így nem kellene forrásokért kilincselnie magukat vállalkozónak képzelt félalvilági alakoknál, külhoni szakszolgálatoknál, kormánypártközeli mecénásoknál. Száz szónak is egy a vége: pecsenyéjüket előszeretettel sütögető társutas értelmiségiekkel, pótcselekvő álellenzékiekkel és okkal bizalmatlan szavazói tömegekkel nem lehet rendszerváltásra törekedni. Valahol utat veszítettünk, de már a legelején.